

УДК: 159.923.4

© Олефір В.О., Кузнецов М.А., Павлова А.В., 2013 р.

В.О. Олефір, М.А. Кузнецов, А.В. Павлова
Національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків;
Українська інженерно-педагогічна
академія, м. Харків

КОРОТКА ВЕРСІЯ ТЕСТУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

В статті представлено 15-пунктну версію тесту життєстійкості. Тест включає питання, що охоплюють три концептуально важливі аспекти життєстійкості – залученість, контроль і прийняття ризику. Він показує гарні психометричні властивості, у тому числі коефіцієнти α Кронбаха від 0,753 до 0,874 для окремих шкал, та 0,920 для загальної шкали. Повторне тестування через 1 місяць дало коефіцієнт надійності 0,742 ($N = 75$).

Ключові слова: тест життєстійкості, надійність, факторна валідність.

В.А. Олефір, М.А. Кузнецов, А.В. Павлова КРАТКАЯ ВЕРСИЯ ТЕСТА ЖИЗНЕСТОЙКОСТИ

В статье представлена 15-пунктная версия теста жизнестойкости. Тест включает вопросы, охватывающие три концептуально важных аспекта жизнестойкости – вовлеченность, контроль и принятие риска. Он показывает хорошие психометрические свойства, в том числе коэффициенты α Кронбаха от 0,753 до 0,874 для отдельных шкал, и 0,920 для общей шкалы. Повторное тестирование через 1 месяц дало коэффициент надежности 0,742 ($N = 75$).

Ключевые слова: тест жизнестойкости, надежность, факторная валидность.

М.А. Kuznetsov, V.A. Olefir, A.V. Pavlova THE SHORT VERSION OF THE TEST OF HARDINESS

This paper presents a short, 15-item test for measuring personality Hardiness. Personality. This 15-item scale includes items covering the three conceptually important Hardiness facets of Commitment, Control and Challenge. It shows good psychometric properties, including Cronbach's alpha coefficients ranging from 0.753 to 0.874 for the facets, to 0.920 for the overall test. Retested 1 month gave a safety factor 0,742 ($N = 75$).

Key words: test of hardiness, reliability and factorial validity.

Постановка проблеми. Дослідження складних, інтегральних психологічних феноменів, наприклад особистісного потенціалу, веде до включення в дослідження значної кількості перемінних. Кожна нова перемінна – нова розмірність в просторі даних. Щоб достатньо щільно «заселити» N -мірний простір та «побачити» структуру даних необхідно мати досить багато точок, тобто випробовуваних. З іншого боку необхідність задіяти велику кількість тестів з «довгими» завданнями веде до збільшення часу відведеного кожному

випробовуваному для роботи із пакетом психодіагностичних методик, що може позначатися на дбайливості виконання завдань тестових методик. Одним із можливих виходів із цієї ситуації є створення коротких версій психологічних шкал, опитувальників, які б відповідали необхідним психометричним вимогам, зокрема, надійності та валідності. В повній мірі це стосується і вимірювання особистісної диспозиційної характеристики життєстійкості, яка є однією з ключових в структурі особистісного потенціалу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Поняття життєстійкості (англ. *hardiness*) було введено на початку 1980-х рр. Сьюзен Кобейса і Сальваторе Мадді [5; 6; 8]. Теоретичною базою для формулювання даного поняття з'явилася екзистенційна психологія. На думку екзистенціальних психологів і філософів, всі справи в нашому житті є результат прийняття рішень, незалежно від того, значущі вони або незначні, усвідомлені або неусвідомлені. Але будь-яке рішення є вибір: або майбутнього – невідомості, або минулого – відомого, знайомого. Вибір майбутнього супроводжується онтологічною тривогою. Чим більше змін потрібно внести в свої переконання або поведінку, вибираючи майбутнє, тим вище онтологічна тривога. Щоб уникнути невизначеності, людина діє звично, тобто вибирає минуле. Але це не приносить задоволення потреб, збільшує відчуття безглуздя життя. Вибір майбутнього, незважаючи на тривогу, приносить нові можливості і досвід. Подолати онтологічну тривогу, як вказує для екзистенціальний філософ Пауль Тілліх, допомагає «екзистенціальна мужність» («відвага бути»). «Мужність бути, – пише П. Тілліх, – це мужність стверджувати свою власну розумну природу всупереч, всьому випадковому, що є в нас» [2, 15]. Розвиваючи положення Тілліха, С. Мадді з колегами [6; 7] запропонував вважати життєстійкість як в операціоналізацію «екзистенціальної мужності». Життєстійкість – це система установок і переконань: установки на замученість (включеність), установки на контроль за подіями і установки на прийняття виклику та ризику. Механізм дії життєстійкості полягає в її впливі на оцінку людиною ситуації і в підвищенні готовності активно діяти. Стресові обставини сприймаються як підконтрольні, як виклики життя, стимулюючі розвиток,

утягують людину в процес життя. За 20 років досліджень С. Мадді були накопичені дані про те, що життестійкість є базовою характеристикою особистості, яка підвищує успішність діяльності, пізнавальну активність, фізичну витривалість, покращує душевне і соматичне здоров'я [6; 8].

В той же час північноамериканські дослідники відзначають, що емпіричні дослідження життестійкості ускладнені відсутністю прийнятого стандартного інструменту для вимірювання цього конструкту, вказуючи на провал у відтворенні трьох декларованих вимірів життестійкості у факторному аналізі [4]. З метою усунення цього недоліку Р.Т. Vartone [3] проведено роботу по створенню різних версій, у тому числі і короткої, тесту життестійкості, які б відповідали необхідним психометричним вимогам.

Серед вітчизняних досліджень широкої популярності набула версія тесту життестійкості С. Мадді, адаптованого Д. Леонтьєвим та О. Рассказовою [1]. Конфірматорний факторний аналіз пунктів даного тесту життестійкості свідчить про те, що ряд спостережуваних перемінних (пунктів) мають слабкий зв'язок із латентними факторами (шкалами), що може розглядатися як недолік факторної валідності тесту, як різновиду конструктної валідності. Тому є актуальним питання розробки скороченої версії тесту життестійкості

Мета статті – на основі 45-пунктної версії тесту життестійкості, адаптованого Д. Леонтьєвим та О. Рассказовою, розробити його коротку версію, яка б відповідала необхідним психометричним стандартам.

Методика. У основному дослідженні прийняли участь 519 випробовуваних – студентів ВНЗ м. Харкова. З них – 307 чоловічої та 212 жіночої статі. Середній вік – 21,2 роки ($SD = 1,8$). Випробовувані виконували тест життестійкості, який складався з 45 питань. Для обробки результатів використовувався аналіз відповідності, кореляційний та конфірматорний факторний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Результати одномоментної надійності альфа Кронбаха 15-пунктного тесту життестійкості виявилися наступними: 0,920 для всього тесту, 0,874 для шкали залученість, 0,778 для шкали контролю та 0,753 для

шкали прийняття ризику. Як видно, всі показники задовольняють психометричним вимогам.

У табл. 1 містяться пункти запитальника з розрахованою для них описовою статистикою, а також величинами показника альфа, якщо відповідний пункт буде видалений.

Таблиця 1

Статистичні показники для питань тесту життєстійкості

№ питання	Середнє	Мінімум	Максимум	Стандартне відхилення	Стандартна помилка	Асиметрія	Екссес	Показник альфа, якщо пункт буде видалений
Q1	1,755	0	3	0,801	0,044	-0,114	-1,105	0,917
Q2	1,632	0	3	0,798	0,049	-0,147	-1,115	0,913
Q11	1,686	0	3	0,856	0,050	-0,111	-1,270	0,914
Q16	1,491	0	3	0,723	0,049	0,030	-1,171	0,919
Q18	1,767	0	3	0,877	0,047	-0,117	-1,187	0,913
Q19	1,713	0	3	0,782	0,052	-0,152	-1,256	0,916
Q20	1,719	0	3	0,861	0,047	-0,118	-1,203	0,912
Q26	1,563	0	3	0,723	0,045	-0,110	-1,107	0,915
Q30	1,418	0	3	0,829	0,050	0,112	-1,373	0,922
Q32	1,773	0	3	0,902	0,054	-0,181	-1,156	0,910
Q33	1,584	0	3	0,836	0,045	-0,053	-1,163	0,915
Q35	1,613	0	3	0,732	0,045	-0,093	-1,147	0,912
Q38	1,734	0	3	0,807	0,049	-0,116	-1,246	0,913
Q39	1,713	0	3	0,875	0,038	-0,190	-0,666	0,919
Q42	1,713	0	3	0,776	0,052	-0,164	-1,134	0,913

Виходячи із значень останнього стовпця, можна побачити, що лише один пункт 30 дещо погіршує психометричний показник одномоментної надійності. Зважаючи на те, що це зниження є незначним і з метою врівноваженості пунктів на кожен шкалу, ми залишили пункт у тесті.

Для уточнення структурної і вимірюваної моделі і оцінки міри її придатності статистично ми використали конфірмаційний факторний аналіз (КФА). Окрім показників, що дозволяють провести порівняльне зіставлення,

наскільки той або інший пункт методики дійсно узгоджується з вимірюваними шкалою конструктом, КФА видає статистичні критерії узгодженості моделі з експериментальними даними і одночасно визначає структуру взаємозв'язків усіх латентних характеристик, визначуваних цією методикою.

Результати конфірмаційного факторного аналізу представлені на рис. 1. В прямокутниках представлені номери пунктів оригінальної версії тесту. Звертає на себе увагу помірна кореляція між латентними факторами – субшкалами тесту життєстійкості на рівні, що свідчить про їх відносну незалежність.

Для аналізу узгодженості емпіричних даних і структурної моделі використовуються наступні критерії: 1) Chi-square статистика поділена на число ступенів свободи (Chi-square/df); 2) – порівняльний індекс придатності (CFI); 3) середньоквадратична помилка апроксимації (RMSEA). Величина CFI більша ніж 0,9 є прийнятною для відповідності моделі емпіричним даним. Значення нижчі 0,08 для RMSEA вказують на розумну підгонку моделі.

Два з трьох індексів узгодженості моделі короткої версії тесту життєстійкості із експериментальними даними виявилися досить високими, зокрема CFI = 0,918; RMSEA = 0,074. Статистика Chi-square/df = 3,741. Як відомо, ця статистика залежить від числа ступенів свободи, тому в цілому можна вважати, що коротка версія тесту життєстійкості відповідає психометричним вимогам. В Додатку А міститься текст тесту, ключі та описові статистики. Повторне тестування групи студентів (дала величину ре тестової надійності на рівні 0,742 (N = 75).

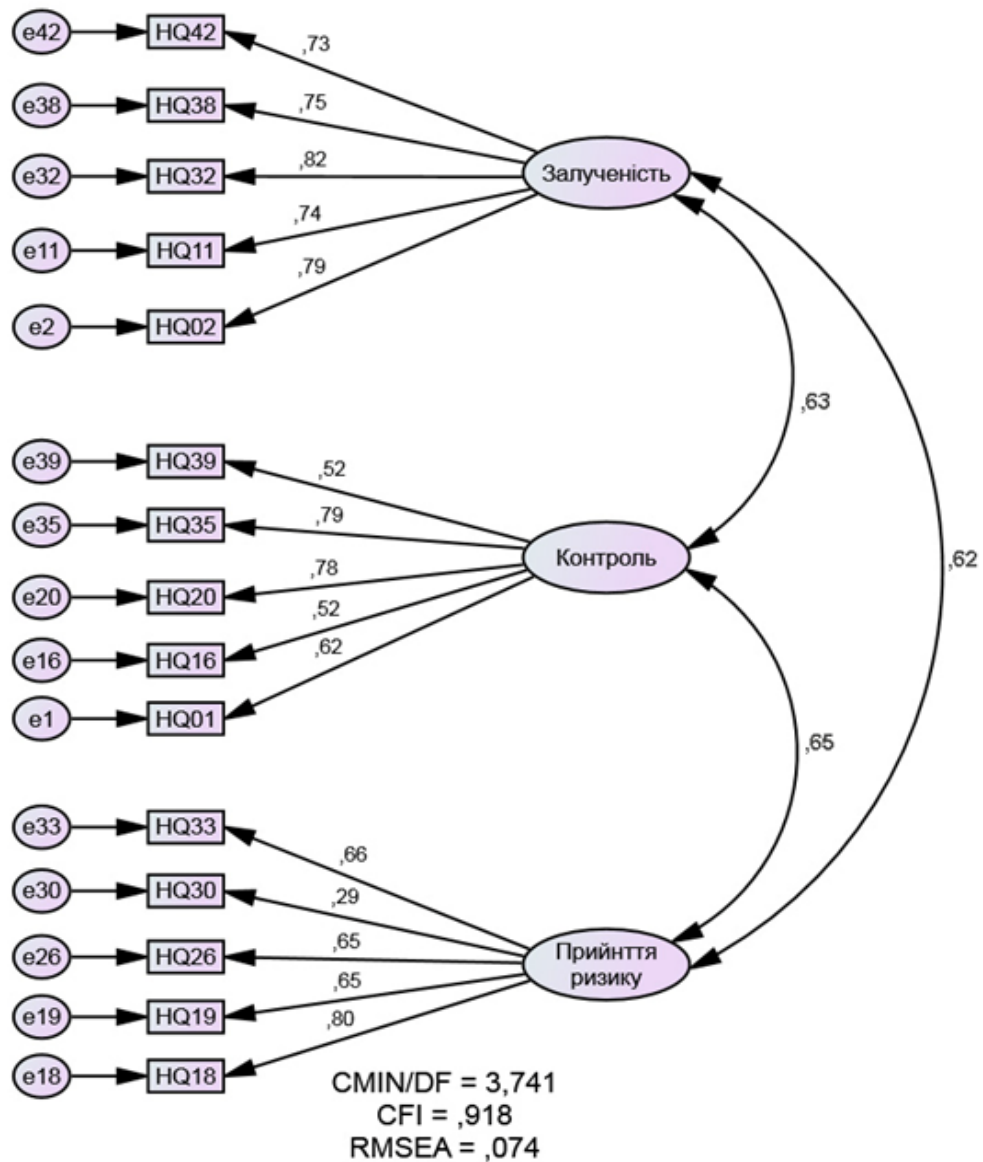

Рис 1. Структурна модель життестійкості

Висновки та перспективи подальшого розвитку проблеми. Адаптована 15-пунктна версія тесту життестійкості відповідає психометричним вимогам: одномоментній та ретестовій надійності, факторній валідності. Версія тесту може бути використана при проведенні досліджень в комплексі з іншими методиками при великій кількості випробовуваних.

Подальший розвиток проблеми життестійкості ми вбачаємо у дослідженні її буферної ролі між стрес-чинниками та психічним здоров'ям.

Список літератури

1. Леонтьев, Д. А. Тест жизнестойкости / Д. А. Леонтьев, Е. И. Рассказова. – М.: Смысл, 2006. – 63 с.
2. Тиллих, Пауль Избранное: Теология культуры. Пер. с англ. / Пауль Тиллих.– М.: Юрист, 1995. – 479 с.
3. Bartone, P.T. A Short Hardiness Scale / P.T. Bartone. [Електронний ресурс] URL:<http://www.hardiness-resilience.com/docs/APS95HAN1.pdf>
4. Funk, S. C. A Critical Analysis of the Hardiness Scale's Validity and Utility / S. C. Funk, B. K. Houston // Journal of Personality and Social Psychology 1987, Vol. 53. No. – 3.– P. 572-578.
5. Kobasa, S. C. Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness / S. C. Kobasa // Journal of Personality and Social Psychology. 1979. –No. 37. – P. 1-11.
6. Maddi, S. R. The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research, and practice / S. R. Maddi // Consulting Psychology Journal. 2002. – Vol. 54. – No. 3. – P. 175-185.
7. Maddi, S. R. Hardiness: An Operationalization of Existential Courage / S. R. Maddi // Journal of Humanistic Psychology. 2004. – Vol. 44. – No. 3. – P. 279-298.
8. Maddi, S. R. The hardy executive: Health under stress. / S. R. Maddi, S. C. Kobasa.– Homewood, IL: Dow-Jones Irwin, 1984.

Додаток

Інструкція. Будь ласка, дайте відповідь на наступні питання, відзначаючи галочкою той варіант, який найкращим чином відображає Вашу думку.

<i>Питання</i>	<i>ні</i>	<i>скоріше ні, ніж так</i>	<i>скоріше так, ніж ні</i>	<i>так</i>
Я завжди впевнений у власних рішеннях.	☐	☐	☐	☐
Іноді мені здається, що нікому немає до мене діла.	☐	☐	☐	☐
Часом все, що я роблю, здається мені марним.	☐	☐	☐	☐
Мене рідко лякають думки про майбутнє.	☐	☐	☐	☐
Мені здається, я не живу повним життям, а тільки граю роль.	☐	☐	☐	☐
Мені здається, якби в минулому у мене було менше розчарувань і негараздів, мені було б зараз легше жити на світі.	☐	☐	☐	☐
Виникаючі проблеми часто здаються мені нерозв'язними.	☐	☐	☐	☐
Я рідко шкодую про те, що вже зроблено.	☐	☐	☐	☐
Якби я міг, я б багато чого змінив у минулому.	☐	☐	☐	☐
Мені здається, життя проходить повз мене.	☐	☐	☐	☐
Мої мрії часто збуваються.	☐	☐	☐	☐
Часом мені здається, що всі мої зусилля марні.	☐	☐	☐	☐
Життя здається мені цікавим і яскравим.	☐	☐	☐	☐
У мене немає можливості впливати на несподівані проблеми.	☐	☐	☐	☐
Іноді я відчуваю себе зайвим навіть у колі друзів.	☐	☐	☐	☐

Для підрахунку балів відповідям на прямі пункти присвоюються бали від 0 до 3 («ні» – 0 балів, «скоріше ні, ніж так» – 1 бал, «скоріше так, ніж ні» – 2 бали, «так» – 3 бали) , відповідям на зворотні пункти присвоюються бали від 3 до 0 («ні» – 3 бали, «так» – 0 балів). Потім підсумовується загальний бал життєстійкості та показники для кожної з 3 субшкал (залученості, контролю і прийняття ризику). Прямі і зворотні пункти для кожної шкали представлені нижче.

Ключі до короткої версії Тесту життєстійкості:

Шкали	Прямі пункти	Зворотні пункти
Залученість	1, 3	2, 10, 15
Контроль	1, 4	7, 12, 14
Прийняття ризику	8, 11	5, 6, 9

Статистики для жіночої та чоловічої вибірки

Шкали	Стать			
	Жіноча		Чоловіча	
	Середнє	Станд. Відх.	Середнє	Станд. Відх.
Залученість	11,016	3,037	10,831	3,458
Контроль	9,391	2,729	10,039	2,856
Прийняття ризику	9,813	3,314	8,935	3,450
Життєстійкість	30,219	7,606	29,805	8,632